

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра статистики

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)

“ ____ ” _____ 2020 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 051 «Економіка»
за освітньою програмою
«Бізнес-статистика та аналітика»
на тему: «Статистичне дослідження споживання матеріальних благ та послуг
населення»»

Виконавець:

студент факультету економіки та управління
підприємництвом

Кудін Павло Миколайович

(прізвище, ім'я, по батькові)

/

-

підпис/

Науковий керівник:

канд. екон. наук, доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Тарасова Кристина Ігорівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

-

/підпис/

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СПОЖИВАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ БЛАГ І ПОСЛУГ.....	6
1.1. Сутність категорії споживання матеріальних благ і послуг.....	6
1.2. Класифікація показників споживання матеріальних благ і послуг населення.....	12
1.3. Статистичні методи дослідження споживання матеріальних благ і послуг населення.....	17
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СПОЖИВАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ БЛАГ НАСЕЛЕННЯ.....	22
2.1. Аналіз рівня доходів та витрат населення.....	22
2.2. Дослідження споживання продовольчих і непродовольчих товарів.....	31
2.3. Статистичне оцінювання споживання продуктів харчування.....	37
РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ СПОЖИВАННЯ ПОСЛУГ НАСЕЛЕННЯ.....	43
3.1. Статистичне дослідження споживання комунальних послуг.....	43
3.2. Особливості споживання послуг сфери відпочинку та культури.....	47
3.3. Аналіз споживання послуг охорони здоров'я.....	51
ВИСНОВКИ.....	56
Список використаних джерел.....	59

ВСТУП

Статистичне вивчення споживання матеріальних благ і послуг населення є актуальним аспектом оцінювання соціально-економічного розвитку економіки країни в цілому та її регіонів зокрема. Існує об'єктивна необхідність у вдосконаленні соціальної політики держави щодо задоволення споживчих потреб громадян. Це вимагає визначення комплексної системи факторів, що впливають на рівень та структуру споживання.

Споживання як використання виробленого продукту для задоволення потреб економічних суб'єктів – значуща сфера суспільного відтворення. Вагомість споживання зумовлена тим, що воно є одночасно і завершальною фазою суспільного виробництва, і невід'ємною передумовою його подальшого функціонування. Особливості й характер складових споживання, а саме виробничого та особистого, зумовлені специфікою предметів споживання та його метою.

Статистичне дослідження споживання матеріальних благ і послуг населення передбачає визначення рівня його забезпеченості, аналіз пропорційності розподілу доходів (витрат) між його окремими групами, оцінювання показників бідності, що є найважливішою групою соціальних індикаторів рівня життя.

Проведення аналізу показників споживання дозволяє оцінити добовий раціон харчування громадян України та його відповідність раціональним нормам харчування, проаналізувати набір продуктів і послуг споживчого кошика, дослідити регіональну диференціацію рівня споживання, здійснити аналіз доходів та витрат населення тощо. Існує потреба у використанні статистичного апарату в повному обсязі як фундаментальної бази статистичного вивчення споживання населення.

Статистичному дослідженню споживання населення присвячено багато наукових праць практичного та методологічного характеру. Серед вітчизняних вчених особливої уваги заслуговують роботи С. Герасименко, А. Головач, А. Єріної, В. Захожай, І. Калачова, Л. Лавриненко, Е. Лібанової, І. Манцурова, О. Мірошніченко, М. Огай, О. Осауленко, Ю. Ольвінської, Н. Парфенцевої, В. Попова, А. Ревенко, Л. Рождественської, О. Саматоїнкової, В. Саріогло, Г. Терещенко, М. Туган-Барановського, Л. Черенько, В. Шишкіна та інших. Серед

іноземних дослідників, які вивчали окремі аспекти споживання, можна виділити Л. Вальрас, Г. Г. Госсена, Е. Енгеля, А. Маслоу, К. Менгера, А. Пігу та Е. Тоффлера.

Метою даної дипломної роботи є статистичне дослідження споживання матеріальних благ і послуг населення України.

Для досягнення поставленої мети в ході роботи були поставлені наступні завдання:

- визначити сутність економічної категорії споживання матеріальних благ і послуг;
- дослідити класифікацію показників споживання населення;
- вивчити методи дослідження споживання матеріальних благ і послуг;
- проаналізувати динаміку та структуру доходів і витрат населення;
- визначити особливості споживання продовольчих і непродовольчих товарів;
- розглянути споживання продуктів харчування;
- здійснити аналіз споживання комунальних послуг населення України та зробити міжнародні порівняння;
- провести дослідження споживання послуг сфери культури та відпочинку;
- оцінити особливості споживання послуг охорони здоров'я.

Об'єктом дослідження дипломної роботи є процес оцінювання показників споживання матеріальних благ і послуг населення.

Предметом дослідження дипломної роботи є окремі показники споживання матеріальних благ і послуг.

Для вирішення поставлених в дипломній роботі завдань були використані наступні статистичні методи: статистичного спостереження, зведення та групування даних, аналізу динаміки, методи середніх і відносних величин. Для наочного представлення інформації були застосовані методи графічного, схематичного та табличного зображення даних.

Інформаційною базою проведеного дослідження виступили нормативно-законодавчі акти України, дані офіційних статистичних щорічників, дані Державної служби статистики, наукові публікації вітчизняних та іноземних науковців, національні монографії та посібники, офіційні дані міжнародних агенцій.

Дипломна робота складається з трьох розділів, в яких послідовно аналізується поставлена проблема.

У першому розділі розглянуто сутність та поняття соціально-економічної категорії «споживання матеріальних благ і послуг населення», досліджено систему показників прожиткового мінімуму, визначено вплив соціальних стандартів на соціальну стійкість держави; розкрито класифікації показників споживання матеріальних благ і послуг населенням, вивчені статистичні методи дослідження споживання.

У другому розділі досліджена динаміка та структура доходів і витрат населення, проаналізовані особливості складу споживчих витрат; вивчені риси споживання продовольчих і непродовольчих товарів населення країни, зроблена оцінка споживання продуктів харчування в динаміці, у порівнянні з нормами та у порівнянні з міжнародними показниками; проведений аналіз складу споживчого кошику.

У третьому розділі здійснено аналіз споживання послуг населення України: особливу увагу приділено споживанню комунальних послуг, послуг культури та відпочинку, послуг охорони здоров'я. Оцінено динаміку витрат, зміни в структурі споживання, проведені міжнародні порівняння.

При виконанні дипломної роботи використовувались комп'ютерні програми Microsoft Word та Microsoft Excel.

За результатами виконання кваліфікаційної роботи було опублікована одна наукова стаття:

1. Кудін П. М. Статистичне оцінювання споживання продуктів харчування [Текст] / П. М. Кудін, К. І. Тарасова // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 6. Частина II. – Одеса, ОНЕУ. – 2020. – С. 37-43.

ВИСНОВКИ

1. Усвідомлена необхідність в чому-небудь людини, соціальної групи, суспільства в цілому для підтримки умов життєдіяльності та подальшого розвитку визначається як потреба. Потреба реалізується в процесі споживання, тобто під час задоволення особою та суспільством своїх багатоманітних потреб. Під споживанням розуміють використання товарів і послуг для задоволення індивідуальних та колективних потреб суб'єкта. Це заключна стадія процесу відтворення, протягом якої задовольняються потреби населення та індивідів.

2. Метою дослідження особливостей споживання населення виступає виділення різних типів споживання та їх факторів. Від взаємозамінності товарів і послуг з однаковим споживчим призначенням, але різною вартістю, залежить рухливість структури споживання. Взаємозамінність дає можливість домашнім господарствам, які мають обмежений бюджет, підбирати набір товарів і послуг для більш повного задоволення потреб. Вивчення особливостей споживання різних товарів дозволяє робити висновки про якість життя населення певного регіону або країни, співставляти рівні життя різних держав.

3. Основними завданнями економічної статистики при вивченні основ споживання населення виступають: визначення розміру фонду споживання матеріальних благ, його речового складу та джерел надходження, вивчення рівня, структури та динаміки споживання на душу населення, числова характеристика розміру та структури споживання матеріальних благ за окремими суспільними групами населення та встановлення особливостей їх споживання, вивчення відмінностей в географії споживання тощо.

4. Аналіз доходів населення виявив, що за період з 2010 р. по 2018 р., цей показник по Україні збільшився на 260,0 %. Найбільш швидко доходи зростали на початку періоду – у 2010 р. Саме протягом періоду сукупний дохід громадян збільшився на 206889 млн. грн. або на 23,1 %. Єдиним роком, коли спостерігалось падіння рівня доходів населення виступав 2014 р. – рік економічної та політичної кризи в Україні (за цей рік доходи населення знизились в 1,021 рази). В результаті проведення дослідження структури доходів населення нами було виявлено, що в

2018 р. найбільшу питому вагу в їх складі займає заробітна плата (49,8 %), друге місце посідають соціальні допомоги та інші трансферти (35,9 %). Таке співвідношення показує доволі високу залежність добробуту громадян України від державної допомоги. Дослідження нерівності розподілу доходів за допомогою коефіцієнту Джині виявило, що відповідно до даних офіційної статистики, Україна відноситься до групи країн з найменшим розшаруванням доходів, проте, на наш погляд, це не відповідає дійсності. Це пов'язано із низькою якістю статистичної інформації про доходи найбагатших і найбідніших верств населення, на яких і ґрунтуються оцінки різних інституцій.

За аналізований період сукупні грошові витрати населення зросли в 3,1 рази. Тобто, темп зростання доходів випереджав зростання витрат на 16,1%. Найбільшу питому вагу в структурі витрат займають споживчі витрати (86,3 %).

5. У 2018 р. в структурі споживчих витрат найбільшу частку займає споживання продовольчих товарів (50,9 %). Для порівняння, десять років назад значення цього показника було на 2,5 в.п. більшим. Це означає, що добробут населення збільшується, адже залишається більше коштів на споживання непродовольчих товарів. Аналіз структури споживчих витрат за допомогою коефіцієнту Гатєва, лінійного та квадратичного коефіцієнтів структурних зрушень показав, що ці зміни у порівнянні із 2009 р. були незначними.

Існують відмінності в структурі споживання між містом і селом: протягом останнього року міські мешканці витрачали на продовольчі товари на 6,1 в.п. більше ніж сільські та на 2,2 в.п. більше ніж сільські на непродовольчі товари. Є й відмінності в споживанні домогосподарств в залежності від кількості дітей.

6. Оцінка динаміки споживання продуктів харчування показала тенденцію до зменшення споживання молочних продуктів, риби та рибопродуктів, жирів і олії, хліба та хлібовиробів, та навпаки збільшення споживання фруктів, овочів і баштанних, картоплі.

Порівняння обсягів споживання з раціональними та мінімальними нормами споживання показало, що за двома групами продуктів (олія та інші рослинні жири, картопля) обсяги споживання є більшими як за мінімальну норму, так і за

раціональну. Споживання молока та молочних продуктів, риби, цукру, фруктів, ягід та горіхів є меншим за обидві норми. Споживання м'яса, яєць, хлібу, олії є більшими за мінімальні норми, необхідні для підтримки здоров'я населення, але меншими за раціональні норми. Таким чином, незважаючи на певні позитивні тенденції в споживанні, воно є далеким від оптимальних показників.

Також визначено, що поточний склад споживчого кошика населення України не тільки не враховує існуючі тенденції споживання, але й не враховує його мінімальні обсяги.

7. За останні десять років витрати на споживання комунальних послуг в Україні збільшились в 4,2 рази або на 765,05 грн. При цьому також відбувалось і зростання частки витрат цього типу в загальній структурі споживчих витрат – на 3,6 в.п. (із 9,9 % до 13,5 %). Проведені порівняння витрат на оплату комунальних послуг із країнами Європи виявили, що витрати українців є суттєво меншими (62,8 євро на місяць проти 155 євро в Німеччині, 145 євро у Великобританії, 174 євро в Австрії тощо), проте, частка заробітної плати, яку витрачає середній мешканець України є набагато більшою. Так, на національних теренах громадяни витрачають близько 57 % мінімальної заробітної плати на сплату комунальних послуг, тоді як в країнах Європи цей показник варіює від 10 % до 22 %.

8. Населення України витрачає дуже маленьку частку в загальній кількості витрат на відпочинок по відношенню к іншим державам. Одна з причин цього в тому, що в інших країнах є безкоштовні програми, які діють як на законодавчому рівні, так і в реальному житті, такі як безкоштовна медицина тощо. Тому частка грошей, яку можна витратити на відпочинок в нашій країні менша ніж в іншій, також це обумовлено культурою країни, рівнем життя.

9. Протягом останнього року населення України витрачало в середньому 319,84 грн. в місяць на споживання послуг охорони здоров'я, що є на 301,3 % більшим ніж у 2009 р. Частка витрат на ці послуги зросла на 1,0 в.п. від 3,3 % в 2009 р. до 4,3 % в 2018 р. Серед розвинених країн найбільший обсяг витрат на охорону здоров'я постерігається в США (20,1 %).

Список використаних джерел

1. Андрійчук В. Г. Ринок товарів народного споживання України: Основні напрямки і пріоритети формування. Внутрішні та зовнішні аспекти / В. Г. Андрійчук. – Київ : Українська академія зовнішньої торгівлі, 2010. – 249 с.
2. Бойко В. А. Особливості формування культури споживання у сучасній Україні / В. А. Бойко // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. – 2009. – Вип. 19, № 9/2. – С. 209–213.
3. Гнеушева В. О. Тенденції розподілу фінансових ресурсів у секторі домогосподарств у розвинених країнах світу та в Україні / В. О. Гнеушева // Держава та регіони. Сер. : Економіка та підприємництво. – 2013. – № 2. – С. 71–76.
4. Дорош В. Ю. Фінансова поведінка домогосподарств в ринкових умовах господарювання / В. Ю. Дорош, К. С. Чепель // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. – 2012. – Вип. 9(1). – С. 361–372.
5. Економічна енциклопедія. У трьох томах. Т. 3. П–Я / [редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.), Б. Д. Гаврилиши (голова редакц. ради), В. А. Ющенко та ін.]. – К. : Видавничий дім “Академія”, 2002. – 952 с.
6. Железняк В. В. Проблема формування заощаджень домогосподарств в розрізі інвестиційних витрат / В. В. Железняк, Ю. А. Наумова, В. О. Гнеушева // Економіка і регіон. – 2012. – № 3. – С. 35–42.
7. Зоська Я. В. Суспільство споживання та соціальні практики споживачів в Україні : монографія / Я. В. Зоська. – Запоріжжя : КПУ, 2011. – 352 с.
8. Клименко Н. А. Особливості споживчого попиту населення України [Електронний ресурс] / Н. А. Клименко. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/19_NNM_2007/Economics/22760.doc.htm
9. Літвінов В. І. Формування фонду споживання сільськогосподарських підприємств / В. І. Літвінов, П. М. Кузьмович // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер. : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. – 2013. – Вип. 181(1). – С. 84–89.
10. Макроекономіка: базовий електронний текст лекцій. [Електронний ресурс] / Укладачі: проф. Малий І.Й., проф. Радіонова І.Ф., доц. Куценко Т.Ф., доц. Федірко

Н.В. та ін. — К.: КНЕУ, 2017 — 200 с. Режим доступу: http://feu.kneu.edu.ua/ua/depts4/mdu/disciplines_of_bachelor_level_mdu/macroeconomics/

11. Перегудова Т.В. Передумови підвищення прожиткового мінімуму в Україні / Т.В. Перегудова // Соціально-економічний розвиток України: загрози та виклики в умовах трансформаційних змін: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 29-30 квітня 2016 р.) / відп. за випуск д.е.н., проф. С. О. Якубовський. — Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2016. — 248 с. — С. 189—192.

12. Фомішина В. М. Особливості споживання і заощадження домогосподарств України в умовах фінансово-економічної кризи / В. М. Фомішина // Таврійський науковий вісник. — Херсон : Айлант, 2010. — Вип. 69. — С. 297–302.

13. Кисельов К. Ю. Основні напрями формування інформаційної бази для статистичного вивчення споживання продукції та послуг населенням України / К.Ю. Кисельов // Сучасні проблеми державного та муніципального управління: зб. матеріалів міжнар. науков.-практ. конф. (К., 3 квітня 2015 р.) — К.: АМУ, — С. 168–169.

14. Кисельов К. Ю. Основні напрями формування інформаційної бази для статистичного вивчення споживання продукції та послуг населенням України / К.Ю. Кисельов // Бізнес-інформ. — 2015. — С. 236-241.

15. Кисельов К. Ю. Статистичне вивчення обсягу та структури споживання продукції та послуг населенням України / К. Ю. Кисельов // Прикладна статистика: проблеми теорії і практики : зб. наук. праць. — 2013. — № 13. — С. 269–274.

16. Макроекономіка: Методичні поради та плани практичних занять для студентів економічного факультету / За ред. С.М. Панчишина та П.І. Островерха. — Вид. 8-е, перероб. та доп. — Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. — 132 с.

17. Приходько В.П., Шинкар В.А. Макроекономіка: Навчальний посібник. — Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2014. — 248 с.

18. Костецький Я.І. Соціальна статистика: Навчальний посібник — Тернопіль: Економічна думка, 2011. — 303 с.

19. Опря А. Т. Статистика (модульний варіант з програмованою формою контролю знань). Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 448 с.
20. Самотоєнкова О.В., Ольвінська Ю.О. Економічна статистика: Навчальний посібник. – Одеса: ОДЕУ, 2010. – 182 с.
21. Макроекономіка: навчальний посібник для самостійної роботи і контролю знань / Івашина О.Ф., Олексієнко Р.Ю., Івашина С.Ю. – Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2014. – 100 с.
22. Кисельов К. Ю. Статистичний аналіз рівня споживання товарів та послуг населенням України у 2013 році / К. Ю. Кисельов // Статистика України. – 2014. – № 4. – С. 33–37.
23. Герасименко С. С. Статистична характеристика споживання продуктів харчування населенням України / С. С. Герасименко, В.С. Герасименко // Статистика України. – 2013. – №2. – С. 28–33.
24. Григоренко О. До питання моніторингу стану харчування населення України / О. Григоренко // Товари і ринки. – 2010. – № 2. – С. 118–124.
25. Статистика. Конспект лекцій : навчальний посібник / Укл. Рарок О. В. – Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин І. Я., 2017. – 202 с
26. Інноваційне забезпечення продовольчої безпеки в Україні і світі / М. М. Кулаєць, М. Ф. Бабієнко, П. А. Лайко та ін. // Агроінком. – 2011. – № 1. – С. 23–28.
27. Економічна теорія : підручник / В.Д. Лагутін, Ю.М. Уманців, Т.А. Щербакова та ін. ; за заг. ред. В.Д. Лагутіна. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. – 608 с.
28. Економічна теорія : навч. посібник у 2 ч. / Н. Г. Ушакова, О. А. Кулініч, Л. М. Зарецька. – Частина II. – Х. : Монограф, 2018. – 219 с.
29. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 13.05.20). – Назва з екрану.
30. knoema [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://knoema.ru/atlas/Украина/Коэффициент-Джини> (дата звернення: 13.05.20). – Назва з екрану.

31. Романчук Н. М. Нерівність та поляризація домогосподарств України за рівнем життя: концепції й основні підходи до оцінювання / Н. М. Романчук // Прикладна статистика: проблеми теорії та практики. – 2014. – Вип. 14. – С. 216–226.

32. Митченко О. О. Оцінка рівня споживання і витрат населення на продукти харчування в Україні та світі / О. О. Митченко, О. Е. Нігаєва // Продуктивність агропромислового виробництва. економічні науки. – 2013. – Вип. 23. – С. 108–112.

33. Кисельов К. Ю. Споживання продуктів харчування населенням України: реалії сьогодення. / К. Ю. Кисельов // Система державної статистики в Україні : сучасний стан, проблеми та перспективи : тези доп. XIII Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди Дня працівників статистики (К., 4 груд. 2015 р.) – К. : НАСОА, 2015. – С. 46–48.

34. Коваленко О.М., Мазник Л.В. Соціальна економіка: Конспект лекцій для студентів напряму 6.030505 «Управління персоналом та економіка праці» галузі знань 0305 «Економіка і підприємництво» денної форми навчання. – К.:НУХТ, 2013. – 170 с.

35. Кокарев І. В. К 59 Основи економічної теорії : курс лекцій / І. В. Кокарев. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 220 с.

36. theVillage [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.the-village.ru/village/business/figures/234691-world> (дата звернення: 13.05.20). – Назва з екрану.

37. Єріна А. М. Економічна статистика : підручник : у 2 ч. — Ч. 1. Макроекономічна статистика / [І. Г. Манцуров, А. М. Єріна, О. К. Мазуренко та ін.] ; за наук. ред. чл.-кор. НАНУ І. Г. Манцурова. — К. : КНЕУ, 2013. — 325 с.